

Släktcirkeln

Forum för cirkelledare 25 juni
2004

Utgivare: Sveriges Släktforskarförbund
Postadress: Warfvinges väg 16, 112 51 Stockholm
Redaktör: Gunvor Hjärtström

E-post: gunvor@genealogi.se
Tel: 08 - 695 08 90
Fax: 08 - 695 08 24

cirkelledarkonferens i Östersund
Östersund i cirkelledarkonferens

Intet är som väntanstider

Intet är som väntanstider,
vårflodsveckor, knoppningstider,
ingen maj en dager sprider
som den klarnande april.
Kom på stigens sista halka,
skogen ger sin dävna svalka
och sitt djupa sus därtill.
Sommarns vällust vill jag skänka
för de första strån som blänka
i en dunkel furusänka,
och den första trastens drill.

Intet är som längtanstider,
väntansår, trolovningstider.
Ingen vår ett skimmer sprider
som en hemlig hjärtanskär.
Sällan mötas, skiljas snarligt,
drömma om allt ljuvt och farligt
livet i sitt sköte bär!
Gyllne frukt må andra skaka;
jag vill dröja och försaka,
i min lustgård vill jag vaka,
medan träden knoppas där.

E A Karlfeldt

	konferens	Studieförbund
bil der		
iChak adizeS		referat
emigrant institut et		fredagmiddag
innehåll	Cirkelledaren	anmälan
oh		föreläsare
Sommaren	rötter	
	Östersund	

Nu är den här!

Sommaren då vi, inspirerade av Wilhelm Peterson-Bergers Sommarsång, vandrar utmed blommande sommarängar och i tanken hör vi hans tonsättning av Erik Axel Karlfeldts dikt; Intet är som väntans tider.

Sommaren med alla sköna, långa timmar för läsning och alla stora och små släkträffar, den är också här.

Jag har under våren träffat två tidigare kursdeltagare som med hjälp av DIS-Öst och deras plotter fått sin antavla utskrivna inför sommarens släkträff i Råneå. 4,20 på höjden och 7,20 på längden blev den. Den gamla gården, där den ska sättas upp på väggen, har tillräckligt högt i tak och en långvägg finns alltid. Slakten får också en antavla i mindre format så de inte ska missa namnet på ff ff ff högst upp i högra hörnet. Väldigt många celler kan kompletteras med bilder som hittats hos slakten.

Detta nummer av Släktcirkeln innehåller referat från cirkelledarutbildningen i Växjö till 80 %. Vi var på Emigrantinstitutet som stängdes för allmänheten båda dagarna för att vi skulle få vara ostörda i atrium. Vilken kurslokal!!

Ett stort tack till Emigrantinstitutet!

Hans Egeskog, redaktör för Släkthistoriskt Forum, var med (som skrivare också) på kursen. När jag fick hans text fick jag också fria händer att förkorta så mycket jag ville - men jag vill inte.

Efter lunchen på söndag tog Siv Bergman, deltagare och ordförande för Westbo-Mo forskarförening, över pennen och hade bifogat samma budskap om fria händer för mig att korta ner texten - men jag vill inte.

Peter Karlsson, förbundets IT-ansvarige, var den som ansvarade för att den tekniska utrustningen fungerade.

Ett stort tack till er tre!

Kjell Lindbloms OH-bilder på sidorna 14-15 om vuxenpedagogik har jag dock minskat ner men bara layoutmässigt. All text är kvar.

Kursen bärare var givetvis alla föreläsare som på ett inspirerande sätt förmedlade ny kunskap.

Ett stort tack till alla föreläsare!

Denna da capo-kurs genomfördes i samarbete med flera studieförbund

Ett stort tack till studieförbund och andra sponsorer!

Årets cirkelledarkonferens i Östersund

Konferensen börjar klockan 10.00. Vi kommer att börja med ett gemensamt ämne för ordförandekonferensen och redaktörskursen. Det handlar om RÖTTERS framtid. Se programmet på baksidan.

Strax före 11.00 lämnar vi ordförandekonferensen och bänkar oss för att lyssna på Tom Juslins föredrag; Migration över Kvarken. Han delar också med sig av sina erfarenheter om hur det är att forska i Finland. Tom är journalist på Västerbottens-Kuriren, erfaren släktforskare och cirkelledare. Han har under våren lämnat ett mångårigt ordförandeskap för Södra Västerbottens Släktforskare.

Efter lunchpausen samlas vi för att tillsammans med redaktörerna lyssna på Tom. Denna gång handlar det om vad bilder "berättar". Är det sant eller falskt att en bild kan säga mer tusen ord.

I vintras besökte jag en cirkel i bildhantering. De skulle skanna släktbilder. Erik hade en påse full med mer eller mindre kupade bilder från 1930-40-talet, 6 x 9 cm. I Konsumpåsen fattades en förteckning över vad och vilka bilderna föreställde. Han skulle skanna alla bilder, spara på CD-skiva och skicka sådana runt till slakten för identifiering av så många personer och miljöer som möjligt innan släkträffen sommaren 2005.

En annan deltagare, Olle, hade en unikabox packad med bilder. Farfar hade skrivit på baksidan av varje bild många värdefulla detaljer. På bordet, där farfar suttit och skrivit med blyertspenna, låg en duk vävd i kypert. På varje bilds framsida kunde man läsa baksidans text, visserligen spegelvänd men ändå. Denna unikabox har tagits fram många gånger under åren och bilderna plockats ut och in. Det sv/v skiktet var illa skadat. Tegelpannor på tak, gräsmattor, klänningar, blommor i rabatten går att "laga" i bildbehandlingsprogram men ansiktet! Eftersom farfar hade skrivit namn på baksidan så visste Olle att samma person oftast finns på något annat foto också.

- Jag får väl göra en ansiktslyftning och plastikoperation på dom svärast skadade, sade Olle.

Tillbaka till Östersund.

Slutet av dagen på konferensen samlas vi cirkelledare för oss själva. Ta med dig dina pedagogiska tips av alla de slag för hur just du lägger upp dina kurser.

Med punkten förbundsnytt avslutar vi dagen.

Referat från Cirkelledarkun- emigrantinstitutet stängdes 2004 som 41-31 öjxäv i n Släktforskare i cirkelledare

Öppnande

Gunvor Hjärtström

Förbundssekreterare Gunvor Hjärtström inledde med att hälsa alla varmt välkomna till två späckade kursdagar i denna pampiga kurslokal som Emigrantinstitutets foaje är. Institutet var stängt för allmänheten båda dagarna. Gunvor vände sig till institutets chef Per Nordahl med ett stort tack för tillmötesgåendet.

Per Nordahl hälsade välkommen till institutet och berättade därefter bland annat om husets utveckling från föreningens start 1963, via bygget av det första huset 1968 fram till dagens hus och verksamhet som förutom de stora samlingarna även omfattar utställningar, kulturevenemang och, så sent som kvällen före cirkelledarkonferensen, den första doktorsdisputationen. Han kunde mycket stolt konstatera att disputationen lockat en betydligt större och mer blandad grupp besökare än vad som är vanligt vid liknande evenemang på universitetet. Och av festen som pågått till tre på natten märktes ingenting när cirkelledarna infann sig klockan nio!

Han konstaterade också att emigrationen spelar en stor roll i de flesta svenskars historia och speciellt utvandringen till Amerika.

- 20 procent av den dåvarande befolkningen flyttade till USA och idag bor det fler svenskättlingar där än vad det gör i Sverige. Men vi har istället fått invandring från andra länder och idag har var femte boende i Sverige invandrarbakgrund! konstaterade Per .

Han berättade också om den kommande utställningen om den relativt okända utvandringen till Sydafrika som öppnas den 24 april. Speciellt glad var han över att man i förberedelserna för utställningen kunnat forska fram helt okända fakta, som en karta där Victoriafallen finns med ritad av en svensk utvandrare 20 år innan de officiellt upptäcktes! Dessutom har tidig dokumentation om guldfälten i Sydafrika återfunnits som flyttar starttiden för den hanteringen bakåt i tiden.

Udda källor

Ulf Berggren

Därefter var det dags för Ulf Berggren att som förste föredragshållare tipsa om udda källor användbara både i "vanlig" släktforskning men också då man söker ersättningskällor för förstörda kyrko- eller domstolsarkiv.

Han började med att konstatera att mantalslängder och domböcker inte längre kan kallas udda källor. De är så kända och väl utnyttjade att de knappast platsar i den kategorin.

Vill man ta fram uppgifter för böcker som förkommit eller förstörts tipsade han om följande:

a) Kyrkoräkenskaper

Ur dessa kan många uppgifter om vigsel eller dödsfall hämtas, eftersom det ofta lämnades en gåva till kyrkan i samband med just vigsel och begravning. Men kyrkoräkenskaperna är inte heltäckande och man hittar sällan födelseuppgifter även om dopgåvor naturligtvis också förekom.

Kyrkoräkenskaperna kan även användas i socknar vars arkiv inte brunnit, eftersom de ofta omfattar längre tid än övriga kyrkböcker. Kyrkoräkenskaperna finns bland övrigt kyrkoarkivmaterial.

b) Lysningscharta

är en form av kladd över lysningar. År 1732 stiftades en lag som föreskrev skatt på lysningar och mellan 1733 och 1748 var sockenprästerna skyldiga att föra sådana längder oberoende av ev. vigselböcker. Skatten kvarstod även efter 1748, men kravet på separat redovisning föll bort och därmed också i många fall de s.k. Charta sigillatalängderna. Observera också att denna längd fördes i två exemplar som idag förvaras antingen i landsarkiven eller i Riksarkivet. Saknas den på ett ställe kan den finnas på det andra. Detta är fallet med de flesta av även följande källor, varför det

kan löna sig att söka i båda arkiven. Vid rekonstruktioner är det nästan nödvändigt att konsultera båda, eller i vissa fall, alla tre bevarade källor eftersom de kan skilja sig från varandra i detaljrikedom.

c) Avkortningslängder

Mantalskrivningen skedde i allmänhet i november eller december året före det år längden gäller. Men betalningen skedde i allmänhet inte förrän några månader in på den nya året. Däremellan hann det hända många dödsfall och annat som påverkade betalningsförmågan eller -skyldigheten. Dessa avvikelser från mantalslängden fördes in i avkortningslängden. Ulf beskrev att han på detta sättet under många år kunde konstatera vilka som dött i Skagershult under några vintermånader, en socken han rekonstruerat när all kyrkobokförening förstördes vid en brand på 1890-talet. Han tipsade också om att det under en kort period mellan omkring 1805 och 1815 infördes skattebefrielse för familjer med många barn, ett slags tidigt barnbidrag skulle man kunna säga. Fördelen med dessa längder är att samtliga barn fördes in med namn, och födelsedatum. Dessutom behövde de inte vara hemma-boende. Det räckte att de inte bildat egna familjer för att föräldrarna skulle vara skattebefriade.

d) Kungörelser

av olika slag kan också ibland innehålla enstaka personuppgifter.

Dessa tre sistnämnda källor finns alla att hämta bland landsbokens verifikationer.

Domstolsarkiven innehåller inte bara domböckerna. Här finns mycket annat matnyttigt att studera, berättade Ulf vidare.

Bouppteckningar känner säkert de flesta redan till.

Dödslistor

fördes från slutet av 1700-talet och en bit in på 1800-talet och var helt enkelt listor över döda som fördes och redovisades vid varje ting. De fördes också in i domboken, antingen efter varje ting (vinter, vår och höst) eller i slutet av varje år. En stor förtjänst med dessa listor är att här nämns hustrur med eget namn! I t.ex. mantalslängderna redovisades kvinnorna ofta bara som h. efter sin makes namn.

Småprotokollen

Här finns flera undergrupper: Förmynderskapsprotokollen och lagfartsprotokollen nämner ofta släktingar eftersom de ofta förekom både som förmyndare och vid försäljningar. Inneliggande handlingar är precis vad som sägs, t.ex. bilagor till tvistemål, skriftliga vittnesbörd eller andra skrivelser, stämningslistor m.m.

Lagmansrättens dombok

slog Ulf också ett slag för. Medan alla brottmål fördes vidare från häradsrätten till hovrätten, så var det lagmansrätten som avgjorde alla överklagade tvister före 1820-talet. Och i dessa mål handlar det ofta om arvstvister eller ägotvister, där släktskapsutredningar inte sällan bifogades för att kunna avgöra målet. För delar av Uppland finns dessutom dessa domböcker utgivna och är därmed lättare åtkomliga.

Bruks- och gårdsarkiv

är också källor som kan vara mycket användbara, särskilt i socknar där bruk eller stora gårdar dominerade. Arrendekontrakt kan t.ex. innehålla uppgifter om varifrån nye arrendatorn kom och vart den gamle flyttat. Här finns också avräkningsböcker för skulder som bruksarbetare eller arrendatorer kan ha dragit på sig, och som i något fall t.o.m. hjälpt till med identifieringen av en person i Ulfs forskning, eftersom exakt samma skuld vidhäftade en man med ett vanligt namn i två olika gårdar åren efter varandra. Därmed kunde Ulf konstatera att det rörde sig om samma person, i en socken som vimlade av man med samma namn.

Yrkeskategorier

övergick Ulf därefter till. Han började med smederna. Utöver bruksarkiven som just nämnts, talade han om hammartingen, dvs. den judiciella instans som hade att döma i tvister och brottmål som rör brukens arbetare och tjänstemän. Bl.a. kan man hitta hela ”smedkarriärer” från antagning till lärgosse, via svenner till smeder och mästare. Det kan också förekomma listor över samtliga anställda vid ett bruk. Dessa infördes i hammartingens domböcker under några år från ca 1700. Hammarting, liksom bergsting och gruvting, förekom från mitten av 1600-talet till ca 1830 och böckerna fördes i två exemplar. Ett skickades till Bergskollegium och förvaras nu i Riksarkivet, medan det andra hamnade i bergmästardömets arkiv som nu finns i respektive landsarkiv. Även här påpekade Ulf att det är värt mödan att gå igenom båda exemplaren eftersom de kan innehålla olika uppgifter.

Soldater

I roterings- och utskrivningslängderna (roul) på Krigsarkivet finns uppgifter som är ett bra alternativ till mantalslängderna på 1600-talet. Här får man nämligen namn och ålder(!) på alla vuxna män. Åldern var ofta viktig eftersom längdernas syfte var att plocka fram var tionde man som skulle tas ut till knekt. Och då ville man ju inte ha överåriga! Längderna fördes fram till att Indelningsverket bildades på 1680-talet. I dessa längder finns också bl.a. smederna med. Och man kan också få fram varifrån de kom, eftersom det ofta står ”fransos” eller ”tysk” vid deras namn.

Soldater hittar man, utöver i Krigsarkivets Generalmönsterrullor, även i rekryteringslängder - som ofta innehåller uppgift om födelse- och i bästa fall socken - och i beväringsslängden, som fördes efter beslutet att inrätta lantvärnet 1808/09.

Tullare

(besökare, visitör) kan man hitta uppgifter om i Tullens personella berättelser (RA). Födelseår och födelseplats anges, dock oftast bara landskap.

Studenter

som inte blev präster fanns det gott om. För att kunna bli t.ex. bokhållare eller skrivare krävdes en viss utbildning och den förmedlades vid något av de gymnasier som fanns, minst ett i varje landskap. Liksom universitetens välkända matriklar så fördes även matriklar i gymnasierna. Dessa finns oftast i stadsarkivet i resp. stad. Här kan man alltså hitta uppgifter om födelse- och födelseplats för de studerande, liksom uppgift om ifall de antagit ett släktnamn!

Fångar

var kanske ingen yrkesgrupp, men likväl en väl avgränsad grupp om vilka man kan hitta personuppgifter i fånglistorna, av vilka det finns två exemplar i landsarkiven och ett i JK:s arkiv, med beteckning EIII:cc. Det fördes också kyrkböcker i fångelserna, varifrån man ofta kan få fram uppgifter om fångens föräldrar.

Avrättade

Slutligen går det också att få klara besked om de som dömdes till döden. Avrättades de verkligen bör de finnas med på ett kvitto från bödeln för utfört arbete. Dessa kvitton återfinns innan länen skapades på 1630-talet i landskapshandlingarna, därefter i länsräkenskaper.

Vad och hur hittar man i domböcker

Ragnar Fornö

Efter Ulf Berggrens uppskattade genomgång tog Ragnar Fornö över för att berätta mera i detalj om domböckernas innehåll. Han började med att ta exempel ur sin forskning i den egna släkten och presenterade länsmanen Olof Hagström och dennes son Johan för deltagarna. Det var två stridslystna personer som, dels genom sitt yrke (fadern), dels genom sin läggning (sonen) ofta förekom i domböckerna i Norra Vedbo härad i norra Småland där de bodde och verkade. Speciellt sonen Johan, som var vad vi idag skulle kalla en rättshaverist, och dessutom hetlevrad som få, förekommer i otaliga förtalsmål, ägotvister och misshandelsmål. I domstolshandlingarna har Ragnar kunnat skaffa sig en mycket god bild av personerna bakom namnen.

Heder

Han konstaterade också att hedern spelade en betydligt större roll i bondesamhället än vad den gör idag. Därför finns det otaliga mål där byinvånarna stämmer varandra för nedsättande tilltal eller kränkande beskyllningar, och därmed lämnar upplysningar om personer som kanske annars skulle varit helt anonyma för oss.

Ortnamn

Ett annat område där domböckerna lämnar viktiga bidrag till vår kunskap om gångna tider är ortnamnen. I tidiga domböcker kallas ofta bygdens äldsta invånare in för att tala om hur markbitar brukats förr och till vilken gård de av hävd hört. Ragnar kunde själv redogöra för flera fall där ett namn på en plats förekom i domboken långt innan det nämndes vid namn i kyrkböckerna. Ofta står det ju där att folk bodde t.ex. ”på ägora”, men har man tur kan man i domboken finna namnet på torpet eller backstugan, och därmed knyta en person till rätt boställe.

Domböckerna fördes i två exemplar, dels originalet som nu finns i respektive landsarkiv, och dels den renoverade (renskrivna) domboken som nu finns i Riksarkivet. Fram till år 1700 är alla domböckerna mikrofilmade. Men efter det året är de renoverade böckerna bara filmade om originalet saknas. Det kan vara viktigt att veta, liksom att det ibland kan löna sig att söka i båda exemplaren eftersom de kan innehålla olika information!

Härads- och hovrätter

Utöver häradsrätter och hovrätter fanns förr även rådhusrätter eller kämnärsrätter i städerna. Dessa domböcker är inte alls filmade i samma utsträckning som häradsdomböckerna, utan man måste söka sig till arkiven. Det är också viktigt att veta för den som forskar i våra tidiga städer.

Hur tar man sig då in i det väldiga materialet som en dombok omfattar. Ja, det är inte helt lätt. Register saknas i allmänhet. Men har man väl lärt sig att hitta i en årgång böcker från ett härad, så är övriga böcker i allmänhet upplagda på samma sätt. Dock skiljer det sig mellan olika härader och skrivare hur boken fördes.

Genväg

Ett litet tips om en genväg är att söka i saköreslängden som i allmänhet avslutar varje tingsprotokoll, men i några fall ligger efter sista tinget för året. Här finner man en förteckning på alla böter som utdömdes under tinget. Men observera att saköreslängden inte omfattar alla mål under en tingsförhandling. Alla mål finns inte med. En del sköts upp, en del avslutades inte för att vittnen eller stämde inte fanns på plats, en del avskrevs eller gick till förlikning utan att böter dömdes ut.

I häradsrätten satt tolv nämndemän som skulle företräda häradets olika socknar. Under 15-, 16- och 1700-talen satt dessa nämndemän ofta på livstid. Det var heller inte ovanligt att nämndemannaämbetet gick i arv från far till son eller svärfar till måg. Men under senare tider verkar denna ordning helt ha ersatts av korta valperioder på några år. Ragnar förde fram tanken att nämndemannaämbetet från att ha upplevts som ett hedersuppdrag blev en påлага bland andra pålagor, som tog tid och kraft från allt annat som bonden måste sköta.

Emigrantforskning

Ted Rosvall och Anna-Lena Hultman

Efter lunch var det så dags för Anna-Lena Hultman och Ted Rosvall att berätta om emigrantforskning som är ett måste i snart sagt varje studiecirkel, eftersom de svenskar som inte har några utländska kopplingar är lätt räknade. Eftersom det idag bor fler svenskättlingar i USA än i Sverige så utgick de ifrån Amerikaemigrationen i sin framställning.

Viktiga källor

Paret började med att gå igenom några av de viktigaste källorna, både svenska och amerikanska. Emibas som är en sammanställning av uppgifter om emigranter från husförhörslängderna är en. SAKA - registret över församlingsmedlemmar i amerikanska kyrkor, som egenhändigt samlades ihop av Bertil Grundström, är den andra av de viktigaste. Men allra först påpekade de att all emigrantforskning måste börja hemma!

Att leta efter en utvandrare som rest till "N. Amerika" som det ofta stod i husförhörslängder och utflyttningslängder, är dödfött. Man måste begränsa sökområdet för att ha en rimlig chans att hitta en försvunnen släkting. Brev, dagböcker, bouppteckningar m m kan ge de första spåren att utgå ifrån. Foton som skickats hem likaså. De gamla kabinettsfotona, som var så vanliga i början av förra seklet, anger nästan alltid en adress till fotografen. Det kan vara en geografisk begränsning som möjliggör fortsatt sökande. Först efter att man gjort dessa sökningar i svenska källor är det dags att börja leta i amerikanska källor.

www.genealogi.se

Den som själv vill söka bland dessa kan gå in på nätetidningen RÖTTER. Tryck på "Länkar" och därefter "Utländska".

Första ingången är naturligtvis den stora databas med över 24 miljoner poster som heter Ellis Island, den ö i New Yorks hamninlopp där en stor del av de nyanlända fick sin första kontakt med det nya landet. Man måste dock vara medveten om att alla inte kom den här vägen. Det fanns andra hamnar längs hela östkusten där

fartyg från Europa lade till. I Ellis Island-databasen kan man få en första bekräftelse på att den man söker har anlänt, och också en plats dit de var på väg.

Svårigheter att övervinnas

Många svårigheter väntar, speciellt om man söker efter kvinnliga emigranter. De svenska emigranterna tog visserligen med sig seden att föra böcker över församlingsmedlemmar i de kyrkor som stiftades "over there". Men de anammade också den anglosaxiska seden att avidentifiera hustrun i en familj. Augusta Persdotter blev Mrs John Nelson i de amerikanska kyrkböckerna. Och då är det inte lätt att hitta henne om man inte har tillgång till vigselboken, för där står även kvinnorna med egna namn!

Alla blev dock inte medlemmar i någon svensk församling i sitt nya hemland. Kanske finns bara 30-40 procent av svenskarna som utvandrade med i de svensk-amerikanska församlingsböckerna. Många gifte sig med invandrare från andra länder och gick kanske med i den kyrka som mannen eller hustrun tillhörde. Andra valde att stå helt utanför kyrkan. Men alla dog förr eller senare, och då har man en chans att återfinna även de icke församlingsanslutna, om de bodde inom en svensk församlings område. I dödboken finns nämligen inte bara församlingsmedlemmarna, utan det förekommer även att andra personer skrivs in där.

En annan källa är de dödsnotiser, "obituaries", som infördes i tidningarna och som i en del fall dessutom numera finns att söka på Internet under tiden från 1880-talet till 1938.

Efter denna allmänna översikt gick Anna-Lena och Ted igenom ett praktiskt fall genom att följa en person i de källor som står till buds.

Källkritik

Kalle Bäck

Källkritik har blivit ett allt hetare diskussionsämne de sista åren i och med att databaser på cd och Internet öppnat mängder av nya sökvägar för gamla och nya släktforskare. Det gäller då att veta vad man kan lita på. "Vad är sant och vad är falskt" var också namnet på första dagens avslutande föredrag av Kalle Bäck, historiker verksam vid Linköpings universitet.

Källkritik handlar i allt väsentligt om sunt förnuft, menade Kalle inledningsvis. Frågor man alltid måste ställa sig vid bedömning av källor är: Vem var adressanten? Vem skrev? Och vilket syfte hade den som skrev?

Han menade också att det finns ett i dessa sammanhang livsfarligt ordspråk, nämligen "Ingen rök utan eld".

- Med det ordspråket som rättesnöre kan vilken lögn som helst bli till lite sanning. Det ser man inte minst i våra tiders vandringssåger. Nio av tio vandringssäg-

ner handlar om att sprida fördomar, menade Kalle och pekade på de kända exemplen om ”rättkött i pizzerian” och ”potatisodling i vardagsrummet”. Men han tog också ett praktiskt exempel från sin egen undervisning inför studenterna i Linköping. Under en lektion berättade han en lite skabrös, mycket detaljerad och rolig historia som sägs ha utspelat sig på Gesundaberget i Dalarna en solvarm vårvinterdag. Studenterna gick ifrån lektionen småkrattande. 48 timmar senare träffade han samma grupp på 43 personer igen och frågade då hur många som berättat historien vidare till sina vänner och bekanta. Det visade sig att var och en i gruppen berättat den för mellan en och tio personer. Enkel matematik gav vid handen att om alla som i sin tur hört historien hade berättat den vidare i samma utsträckning som den ursprungliga gruppen så var historien nu känd av flera tusen personer. Och vilken var källan? Jo, Kalle Bäck!

Fyra varv runt jorden

Men historien är inte sann. Det är en modern vandringssågen som gått fyra varv runt jorden. Alltid detaljerat återgiven, alltid lokalt geografiskt placerad och alltid berättad i andra eller tredje hand: ”Jo du förstår, en arbetskamrat till mig har en bror som bor i Skövde, och på hans jobb finns en...” På det sättet går det aldrig att kontrollera berättarens historia.

Just i detta fallet så vet man exakt var historien uppstod: på en norditaliensk tidningsredaktion för ett tiotal år sedan där redaktören en dag bad sin kåsör att skriva något trevligt om skidåkning...

Med detta exempel ville Kalle visa att man med humor, många oväsentliga detaljer och en knorr kan få historier berättade och återberättade så att de till sist uppfattas som helt sanna. I just detta fall var historien helt harmlös och just en god historia. Men det finns åtskilliga exempel i historien på att makthavare eller andra grupper har använt liknande metoder till att sprida fördomar.

Det finns två typer av källor

Dels kvarlevor, t.ex. en bouppteckning eller ett lagfartsbevis. Handlingen i sig är ett bevis för att det har skett ett dödsfall och en bouppteckning, eller en ägaröverlåtelse. Dels berättande källor, t.ex. dagböcker, husförhörslängder, intervjuer, brev, memoarer m m.

Kvarlevor behöver bara utsättas för en enda typ av källkritik: Äkthetskritik. Är handlingen äkta?

Berättande källor måste granskas ur 4 olika aspekter:

- 1) **Äkthetskritik** (minns t.ex. Hitlers dagbok som för några år sedan ”upptäcktes”, men som visade sig vara ett falsarium.
- 2) **Tidskritik**. Ju närmare berättelsen är händelsen i tiden, desto trovärdigare. Ett undantag finns dock. Förstahandskällor går alltid före. Om en person berättar

om en händelse som inträffat dagen innan, men inte själv var på plats, så är hennes vittnesmål mindre trovärdigt än den som var på plats, men berättar om det först en vecka senare. Orsakerna till detta kan spaltas upp på följande sätt.

I) Vi glömmar fort.

II) Vi ser, men märker inget (täck snabbt över din armbandsklocka och rita sedan ur minnet hur urtavlan ser ut så får du se hur lätt det är att se utan att lägga märke till!).

III) Vi tror vi ser mer än vi gör. Hjärnan har en förmåga att fylla ut luckorna i vårt minne med detaljer.

IV) Vi ser mest det vi är vana vid.

V) Vi blandar ihop händelser.

VI) Vi övervärderar eller undervärderar vår betydelse.

3) **Tendenskritik**. Urvalet av minnen i en memoarbok t.ex. varierar ju från person till person. Typexemplet är personer som varit med om samma händelse men som kan beskriva den på helt olika sätt. Tumregeln i detta fall är att inte lita på en källa, utan skaffa dig flera!

4) **Beroendekritik**. Var den som skrev beroende på ett eller annat sätt av personerna i berättelsen.

När vi väl anammat detta kritiska förhållningssätt till andrahandskällor ska vi också vara medvetna om att man inte ens kan lita på förstahandskällorna till hundra procent. Prästerna skrev fel i födelseböckerna också...

Kalle Bäck avtackades med en varm applåd för sin genomgång. Men vi hade inte lärt oss något av hans föredrag. Ingen bad om att få adressen till någon av hans studenter så att vi kunde kontrollera om han verkligen berättat den där historien för dem...

Cirkelledaren

Kjell Lindblom

Andra dagen inleddes av Kjell Lindblom, som har många års erfarenheter bakom sig som cirkelledare i Stockholmsområdet. Han började med att berätta vilka krav som en deltagare har rätt att ställa på den som skall leda en cirkel i släktforskning:

- 1) **Kunnighet och flera års erfarenhet.**
- 2) **Han/hon måste kunna läsa tysk stil.**
- 3) **Han eller hon måste vara en god pedagog.**

Det tredje kravet är kanske det som är svårast att uppfylla som cirkelledare om man inte fått någon utbildning.

- Det spelar ju ingen roll hur mycket som sägs under en kurs, om eleverna inte kommer ihåg vad som sagts! sa Kjell Lindblom.

Cirkelledarens mål

Målet för cirkelledaren i en nybörjarcirkel måste vara att så många som möjligt fortsätter att forska. Enligt Kjells erfarenhet är detta dock en stor svårighet. Efter

att ha undervisat tusentals personer kan han konstatera att det i genomsnitt i en cirkel är 1/4 som blir så intresserade att de fortsätter med släktforskning hela livet. Lika många kommer aldrig igång. Cirkeln blir den första och enda kontakten de får med släktforskning. Resten av gruppen kommer att forska några år, men sedan lämna släkten åt sitt öde. Det är egentligen bara denna sista grupp som läraren kan påverka genom att entusiasmera och engagera.

Många saker påverkar hur cirkeln kan läggas upp. Finns det tekniska hjälpmedel (mikrokortläsare, datorer, AV-hjälpmedel) i tillräcklig utsträckning? Hur är gruppen sammansatt? Är det en dagkurs eller en kvällskurs?

- På kvällarna kan man i allmänhet hålla ett högre tempo eftersom det är människor från yrkeslivet som väljer att gå kvällskurserna. De är mer vana vid högt tempo.

Könsfördelningen tenderar att väga över kraftigt mot kvinnlig majoritet.

- I nybörjarcirkelarna har jag idag inte sällan 75-80 procent kvinnor, berättade Kjell Lindblom, och möttes av instämmande nickningar från auditoriet.

Kjell var också noga med att påpeka att man som cirkelledare måste vara ärlig mot sina elever. Allt som man kan hitta i arkiven är inte positiva nyheter.

- Jag har haft elever som funnit att den släkt de börjat forska i inte alls var deras egen. De var adopterade och hade inte en aning om det.

En del elever har han också avrått från att börja.

- Jag hade en gång en ung kvinna i en kurs. Hon berättade att hon var rysk judinna med rötter i Ukraina. Med tanke på att det är mycket svårt att finna källor att forska i från det området undrade jag om hon inte kunde tänka sig att forska i någon annans släkt i stället. Varför inte i pojkvännens släkt? Men det var inte heller någon bra idé, visade det sig. Han var från Brasilien...

Kjell gick sedan igenom hur han brukar lägga upp sina kurser. (Se OH 1 bild på sid 14) Första steget i en nybörjarkurs är att gå igenom de media som finns, mikrokort, mikrofilm, databaser m. m. Sedan följer en genomgång av hur ansedlar och antavlor fylls i och hur släktforskarprogram kan användas. Tredje steget är att tipsa om inköpsställen. Undvik bokhandeln utan köp direkt från riksförbundet, SVAR eller lokala släktforskarföreningar, är Kjells tips.

Fjärde punkt på Kjells kurser är metodiken för hur anforskning går till, sedan går han igenom kyrkoarkivens förteckningsplan, SVAR:s pärmar, SCB:s kyrkoboksavskrifter, hur man beställer från SVAR och kyrkans organisation.

- Först efter denna breda genomgång, då jag i vissa avsnitt använt mig av egna stencilar som underlag som jag delat ut, är det dags att börja med teoriboken. Själv använder jag Släktforska steg för steg, men det finns

ju även andra läroböcker, sa Kjell.

Avslutningsvis under nybörjarcirkeln går han sedan igenom arkivväsendet, gör kanske ett besök på något arkiv, och arbetar med ett fall i praktiken, antingen ur läroboken, eller med eget material som grund.

I fortsättningscirkeln läggs naturligtvis fokus på andra saker. Här är det mer läsövningar och fler praktikfall, samt exempel på alla de svårigheter som förr eller senare möter de flesta: saknad födelseboksuppgift, fader okänd, obefintliga personer med mera. Då det gäller att söka efter barn födda utom äktenskapet tipsade Kjell om en mycket bra bok i ämnet, Marie Lindstedt-Cronbergs "Synd och skam".

Cirklar på Internet

Utöver dessa redan existerande cirklar kunde Kjell se en utveckling mot nya former av cirklar i släktforskning i framtiden. En del har redan genomförts och andra kommer säkert i och med den snabba utvecklingen av Internet. Bl a nämnde Kjell projektcirkeln, där en grupp erfarna forskare samlas för att genomföra ett speciellt projekt. Exempel på sådana kan vara torpinventeringar, återskapande av försvunna kyrkböcker och mycket annat.

Kvalitet i släktforskning

Eva Dahlberg

Så var det Eva Dahlbergs tur. Eva är ordförande i Jönköpingsbygdens Släktforskarförening och dessutom engagerad i DIS, samt krönikör i RÖTTER. Hon har också medverkat i Släkthistoriskt Forum med en omfattande artikel om att forska i 1900-talsmaterial. Denna gång handlade hennes anförande om kvalitet i släktforskningen och hon riktade in sig på främst sent 1800-tal och 1900-talskällor. Men genom exempel hämtade från forskning inom hennes egen släkt - dock inte hennes egen forskning utan andras - visade hon på att även forskning i tidigare material innehåller många felkällor och tolkningsproblem.

Från vaggan till graven

En viktig sak för att undvika att komma fel är att man måste följa en person från vaggan till graven för att säkert kunna säga att man hamnat rätt. I ett av exemplen visade hon hur forskare lyckats tolka källorna så att samma person fick låna data från tre olika män med samma namn och bosatta i samma by! Födelsenotisen kombinerades med vigseluppgifter för en annan person och dödboksuppgifter från en tredje. På detta sätt blev barnen i tre olika familjer syskon! En systematisk genomgång av husförhörslängderna avslöjade snabbt det rätta förhållandet. Men den genomgången hade forskaren inte gjort.

CD-skivor och Internet

Eva menade också att man borde ställa hårdare krav på de cd-skivor och Internetpubliceringar som görs idag. Som exempel visade hon på sin egen norrbottenska släkt och de uppgifter om dem som finns på cd-skivan Sveriges befolkning 1890. Eftersom källan inte är husförhörslängderna utan SCB-utdragen så fattas en del information på cd:n. Och annat är helt felaktigt. Personer har t.ex. blivit skrivna som födda i församlingen där de bodde 1890 och inte i den rätta. I vissa fall fanns inte ens den uppgivna födelseförsamlingen då personerna föddes, utan uppkom genom administrativa förändringar efter deras födelse men före 1890.

En forskare van vid trakten vet detta. Men det gör inte den som söker enbart i de nya cd-skivor och Internetdatabaser som blir allt vanligare. Därför uppmanade Eva till stor försiktighet i användningen av de nya hjälpmedlen

Eva visade också med praktiska exempel att en person som i folkbokföringen 1890 uppgavs komma från en viss socken, i längden 1900 uppgavs komma från en helt annan. Och i själva verket var de födda i en tredje socken! På SCB-utdragen, som ligger till grund för databaserna, har helt enkelt den socken personen bodde i blivit födelsesocken.

Men det är inte bara i de nya databaserade registren som det är fel. Eva hade även exempel från "modern" tid där uppgifter om hennes egen far blivit fel.

Vad kan man då lita på? Ja, inte är det mycket som stämmer ens i källorna om man ser till alla tokigheter som Eva presenterade för en allt mer förvånad publik. Men slutsatsen är naturligtvis att man måste vara kritisk till alla uppgifter man hittar. Och man måste kontrollera sina uppgifter noggrant.

- Allt som samlas i databaser och på cd-skivor är ofta bra hjälpmedel. Men det MÅSTE användas med urskillning och är sällan mer än tips inför fortsatt forskning, avslutade Eva en lärörk genomgång.

Kyrkoböcker på nätet

Peter Wallenskog

Därefter följde en presentation av Gensline-projektet och hur det fortskrider. Peter Wallenskog började med att släppa två nyheter inför den församlade publiken.

Två dagsfärska nyheter

Gensline kommer att tillsammans med Kjell Andersson och Per Clemensson i höst presentera en bok om släktforskning i källorna på Internet. Boken kommer att heta "Your Swedish Roots" och riktar sig främst till en engelskspråkig (amerikansk) publik. Men Peter uteslöt inte möjligheten att boken så småningom även kommer att presenteras på den svenska marknaden.

Den andra nyheten var att Gensline nu arbetar intensivt med att presentera en version för Mac-användarna. Hittills har Gensline i princip varit omöjligt att använda för denna grupp datoranvändare, eftersom programvaran bara funnits i en PC-version men nu är ändring på gång.

- Men vi har ända sedan projektet startade fått förfrågningar från Mac-användare, som bara väntat på att få en "egen" version för att kunna ansluta sig. Hittills har vi prioriterat inskanningen av material före programutveckling. Men nu har vi kommit så långt på väg att vi beslutat oss för att tänka även på Mac-användarna, sa Peter.

Det finns dock ett aber i sammanhanget. Den Mac-version som redan nu testas i en betaversion av en grupp vana släktforskare, och enligt planerna kommer att presenteras till hösten, blir bara tillgänglig för operativsystemet OS X.

- Motivet till det är rent ekonomiskt. Vi har som ett litet företag inte råd att utveckla två versioner programvara för Mac. Därför har vi valt att satsa på den senaste versionen, som alla nya datorer har, och som allt fler Mac-användare uppdaterar till, säger Peter.

Då och nu

Därefter övergick han till att redogöra för läget i projektet. Han valde att jämföra siffrorna den 30 mars 2003, då han stod inför cirkelledarna på den förra kursen, med hur det ser ut idag, ett år senare.

Då 3 miljoner bilder, nu 8,4 miljoner bilder

Då 1 500 kunder, nu 3 000 kunder.

Då 50 bibliotek anslutna, nu 150.

Då två landsarkiv bland kunderna, nu fem.

Dessutom har både Riksarkivet och Krigsarkivet numera Genslineabonnemang.

Positiva siffror för Peter. Men han hade också bekymmer.

- Tidigare hade vi ambitionen att presentera länen ett efter ett och på så sätt bli klara med ett i taget. Det kan vi inte längre göra. Riksarkivet, som vi köper filmerna som är underlag för skanningen av, kan inte längre nyfilma i den utsträckning vi begär. Vi får därför ta de filmer som finns från flera olika län. Just nu arbetar vi med sex olika län samtidigt.

- Detta är inget vi själva kan påverka. Vi måste anpassa vår produktion efter den takt som Riksarkivet kan förse oss med filmerna. Men trots detta så tror vi att vi är klara med hela landet i slutet av nästa sommar. Det är visserligen stora geografiska delar kvar. Men om vi tar t.ex. Norrbottens län så är det inte fler rullar därifrån att vi med nuvarande produktionstempo skannar hela länet på 14 dagar, förklarar Peter vidare.

Genline kritiseras

Genline har ofta fått kritik för att det saknats delar av län som betecknas som "klara". Peter tog ett exempel från Malmöhus län som just färdigställts.

- Hela länet omfattar 1 900 rullar med mikrofilm. Av dessa saknar vi 18 rullar! Och det beror på att Riksarkivet inte hittat dem! De finns naturligtvis någonstans på Riksarkivet, men har blivit felsorterade. Det är alltså i detta fall inte vi som kan påverka situationen, men det är vi som får kritiken för att materialet saknas. Fast jag kan tycka att en procent som saknas är en ganska liten post i sammanhanget.

En annan kritik som förs fram är att vissa av bilderna i det omfattande materialet är mycket svårlästa. Det beror på att filmen är av samma kvalitet. Ett annat problem är att enstaka sidor saknas på filmerna och därför också hos Genline, trots att de finns i originalböckerna. Även här är det filmen som är Genlines begränsning. Finns sidan inte på filmen så kan Genline inte göra något åt det.

- Men detta är problem som vi kommer att börja jobba med allt mer. När vi är klara med hela landet så ska vi försöka gå igenom materialet på nytt och komplettera med det som saknas och filma om det som dåligt. Men detta behöver vi hjälp med att hitta.

Tipsa Genline

Alla tips om sådana här saker tar vi tacksamt emot, avslutade Peter Wallenskog.

3:e generationens släktforskning. släktforskarens verktygslåda

Sten-Sture Tersmeden

Sten-Sture Tersmeden leder flera cirklar i släktforskning med DISGEN som registreringsvertyg för ABF och Medborgarskolan. Han arbetar också aktivt med DISGEN och medverkade som experthjälp på inspelningen av TV-serien om hur man släktforskar.

Flera generationer släktforskning

Han gjorde en intressant beskrivning av de olika generationerna släktforskning som funnits.

- 0 G före kyrkbokföringen <1680
- 1 G på plats i arkiven och församlingarna <1950
- 2 G mikrofilm/fiche >1950
- 3 G PC internet/ CD-skivor >1990
- 4 G Hur gör vi då?

Genforskningen kom då upp bland deltagarna. Island framfördes som ett exempel där så gott som alla har sina gener dokumenterade. Man kan där följa sin släkt mycket långt tillbaka.

Internet och kvalitet

Sten-Sture tog upp frågan om man kan släktforska på internet och uppmanade oss att vara kritiska till det som är utlagt på nätet. Att alltid kontrollera källorna och inte ta för givet att allt är rätt bara för att det ligger på nätet. Mycket material läggs ut utan uppgift om källan, detta är inte bra för släktforskningen. Kvalité är alltid bättre än kvantitet.

Men med rätt uppgivna källor kan många frågor och problem få sin lösning bland allt det material man kan hitta på Internet.

Verktygslådan

På sin dator hade Sten-Sture med hjälp av ett program, Mind Manager, gjort en "verktygslåda" med länkar till de sidor som han ofta använde.

I verktygslådan kan man i flera steg dela upp sina sökfunktioner och lätt komma vidare bland sina länkar. Som exempel visade Sten-Sture på bland annat DISGEN, Genline, Arkion, Digitala forskarsalen, Nyhetsbrev, On-linetidningar, chatplatser, bibliotek o. d., Cd-skivor, släktsajter, eller det du själv har nytta av och är intresserad av.

Sten-Sture hade också i sin "verktygslåda" plockat in länkar till alla de register, lexikon och annat som han behöver använda sig av. De är då lätta att hitta i den stora mängd av information som man har i datorn.

Snabbenkät

Genom en snabbenkät bland deltagarna på cirkelledarkursen i Växjö visade det sig att 50 % av internetanvändarna satt uppkopplade på internet mer än två timmar per dag. Av dessa var det bara ca 25 % som hade någon sorts bredband resten använde modem.

På frågan vilket släktforskarprogram deltagarna använde var det en överväldigande majoritet som valt DISGEN.

Kostnader

Kostnaderna för medlemskap i föreningar, resor till arkiv, CD-skivor och abonnemang kan man lätt få en överblick över om man lägger in det i "verktygslådan" där man enkelt kan gå in för att se vad de olika aktiviteter kostar.

Att forska i 1900-talet

Forska om 1900-talets människor är det lättare eller svårare?

Lättare, anser Sten-Sture, med det stora utbudet av sekundärregister man kommer åt hemifrån. Men svårare också om man betänker den mångfald av källor som finns. Medan vi väntar på att det kommer ett "register-register" där vi kan söka efter vad det finns för register att söka i, får vi använda oss av NAD som arkivsökning.

Tips om hjälpmedel och register

Det finns oerhört många register m. m. att hitta på Internet. Som exempel kan nämnas:

Svenska Kyrkan (där det bl.a. finns bilder på de flesta kyrkor i Sverige), Barnhussökning, Mormonernas hemsida, Kungliga Biblioteket, Libris, Rosenbergs handlexikon, Arkion, Rötter och många, många fler. Även i tidningar finns många intressanta historiska uppgifter att hämta. En av dessa är Helsingborgs Dagblad.

Egentligen finns det inga begränsningar för vad man kan använda en "verktygslåda" till.

En latinsk ordlista kan vara bra att ha. Någon typ av Släktforskarböcker, t.ex. Steg för steg eller liknande. Ett dataprogram för släktforskning underlättar. Det finns emellertid inget släktforskarprogram utan de som finns lägger man in sin egen forskning i.

En digitalkamera att dokumentera sina fynd med är ett mycket bra hjälpmedel. Med en GPS-mottagare, Globalt Positions System, man kan registrera koordinaterna där man befinner sig och föra över till den digitala kartan. Ett bra hjälpmedel för att markera var ett torp eller en plats ligger, särskilt om man använder sig av DISGEN.

Ett intressant föredrag som gav infallsvinklar till nya ideer om hur man kan lagra och komma ihåg sina filer och länkar på ett smidigt sätt.

Kartor i släktforskningen

Karl-Ingvar Ångström

Kartor är ett fascinerande ämne började Karl-Ingvar Ångström med. Man kan inte undvika att stöta på dem i sin släktforskning.

Lantmäteriet är Sveriges näst äldsta myndighet, grundad 1828. Matematikern Anders Bure (adlad Andreas Buréus) kallades hem från Frankrike för att organisera detta. Gustaf II Adolf ville veta hur gårdarna såg ut för att kunna ta ut rätt skatt av ägaren.

Kartor i DISGEN

Med Sverigekartan i DISGEN kan man följa släktens flyttningar över tiden genom att skriva in koordinaterna som man kan hitta t. ex. på CD-skivan Svenska ortnamn

I DISGEN kan man också "klistra in" andra kartor som kan hämtas från Lantmäteriet. På äldre kartor kan det också finnas underskrifter eller bomärken av fastighetens ägare, vilket kan vara spännande att infoga i sin forskning. Underskriften är inte alltid skriven av ägaren själv, däremot är alltid bomärket det.

En varning dock för sockengränserna i DISGEN. Gamla gränser kan hamna fel vid en bykoordinat.

Gamla kartor

På Lantmäteriet finns en mängd kartor från olika jordreformer som genomförts. De mest kända äldre kartorna är storskiftets från mitten av 1700-talet. På kartorna finns beskrivningar av ägoindelningarna.

1800-1827 förekom enskifte i södra Sverige, främst på den skånska slätten.

1827 infördes laga skifte, en mer drastisk omfördelning av jorden över hela riket. Lagaskifteskartorna är intressantast att använda för släktforskaren för sin tillförlitlighet och detaljrikedom.

Ekonomiska kartan, med flygbild i bakgrunden har producerats från 1950, redovisar också ägonindelningar.

Man kan använda de båda sistnämnda kartorna i samma skala och lägga dem över varandra på en overhead eller ett ljusbord och se då hur gränser, landskapet och bebyggelsen har förändrats över tiden.

Bykistor

I byar kan det finnas en bykista där man förvarade alla värdehandlingar som tillhörde byn. Det var från början en plats att förvara böter och viten i men utvecklades till att innehålla en samling med byns historia. Finns en sådan kista kvar i byn kan den vara guld värd för en släktforskare både vad gäller bykartor och andra dokument.

En annan karta som är mycket användbar för släktforskaren är Generalstabskartan. Den togs fram av försvaret från mitten av 1800-talet men reviderades flera gånger under åren. På de äldsta kartorna finns bland annat alla soldat- ryttar- och båtsmanstorpen angivna till gagn för forskare. Även kyrkor och sockengränser är tydligt angivna.

Dessa kartor är äldre än 70 år så det finns ingen upphovsrätt att tänka på om man vill kopiera och lägga in i sin forskning.

Modernt medium - gamla kartor

Lantmäteriet har hösten 2003 givit ut en DVD-skiva med Häradsökonomiska kartor. En hel del län finns dock inte med i den.

SVAR har planer på att ge ut en CD med sockenkartor över bl a Västernorrland.

Via lantmäteriet kan man köpa det mesta i kartväg. Man kan gå in på internet www.lantmateriet.se och där också beställa på papper den karta man vill ha. Detta är emellertid inte gratis utan kan kosta ganska mycket.

I en vanlig pappershandel eller liknande kan man införskaffa den Ekonomiska kartan eller Gula kartan. Den kallas också hembygdens karta och innehåller namn, gränser, hus, stigar, åkrar m. m. i skala 1:20 000.

Topografiska kartan eller Gröna kartan är namnet på traktens karta med småvägar, hus, badvikar, svampställen m m i skala 1:50 000, avslutade Karl-Ingvar med.

Digitalt, om kameror och skannrar

Jan Nilsson

Digital kamera

Den digitala kameran har blivit allt vanligare i släktforskningen. Jan Nilsson berättade i ett mycket intressant föredrag om vad man behöver tänka på när man står i begrepp att köpa en kamera. Det kan man ha mycket nytta av när man står i affären och försäljaren försöker sälja mer än man behöver.

Enligt Jan räcker det gott med 2-3 miljoner pixlar. Man behöver inte heller tänka på den digitala zoomen, det viktigaste är den optiska zoomen som ska vara minst 3 x zoom.

Be att få testa kameran i affären, mot ett dokument.

I stället för att zooma in bilden när man tar den, för att få närbilder, gör man en redigering i ett bildbehandlingsprogram i datorn. Det behöver inte ett avancerat program som PaintShop eller Photoshop det går bra med den enklare som t.ex. Photoshop Element 2.

Tänk på att ljuset blir mycket mjukare utan blix, så stäng den när den inte absolut behövs. Man kan också få mjukare ljus om man använder till exempel en skiva frigolit som ljusdämpare.

Ska man fotografera mycket dokument är det idé att skaffa ett stativ och gärna ett som går att sätta kame-

ran neråt på.

På detta sätt arbetar Digiarkiv i Malmö. Man sitter med kamera och stativ och fotar av de dokument som finns på deras hemsida www.digiarkiv.se (före detta Microscan).

Det går också att ta en bild från skärmen på en mikro-läsare. Men alltid utan blix! Till detta är det lämpligt att använda pdf-filer (Adobe Acrobat).

Scanner

Tänk på vid köp av scanner att den optiska upplösningen är minst 600x1200.

Spara den scannade bilden i "tiff" det tar lite större plats men om bilden ska vara med i ett tryck någon gång så behöver tryckeriet tiff-format. Scanna dessutom bilden med minst 300 dpi och 9x13 cm eller större. Spara originalbilderna på en CD och använd "jpg"-format när bilden används i datorn.

Det går att köpa till en tillsats till scannern om man vill scanna in diabilder. Det är en del som har ljus i locket. Det finns också speciella skannrar där man kan scanna in gamla glasplåtar och omvandla dem till bilder i datorn.

Mallar till att göra en hemsida med bilder och texter gå in på www.dis.se klicka på Tips och få hjälp och råd där, avslutade Janne det sista föredraget på kursen.

Denna ruta fyller jag med en önskan
om en skön sommar till alla läsare!
/Gunvor

Vem kan man lita på?

Eva Dahlberg

Det enkla svaret är egentligen "Ingen" – inte ens dig själv. Du kan göra ganska många fel, när du läser och skriver av kyrkböckerna eller när du skriver in dina uppgifter i ditt program. Men du kan påverka din egen forskning och noggrannhet, för att förbättra oddsen för att du ska kunna lita på dig själv. Du kan t.ex. få hjälp med läsningen, titta i flera källor eller kontrollera dina uppgifter i ditt program för att undvika rena slarvfel (se artikel med tips för tre vanliga svenska släktforskarprogram i Diskulogen nr 63, december 2003).

För att bli säkrare på riktigheten i det egna materialet är det viktigt att tala om var man hittat uppgifterna. Genom att göra källhänvisningar blir det lätt för både dig och andra att hitta tillbaka till den uppgift du har lagt in. Skriv även ner hur du har resonerat när du har kommit fram till en viss slutsats om t.ex. ett släktskap.

Vad kan du då lita på i materialet du använder dig av? För att göra dig uppmärksam på några fel du kan råka på tar jag en del exempel som jag stött på för egen del.

Kyrkböckerna

När man forskat ett tag så märker man att det finns fel i kyrkböckerna. Det kan ofta i husförhörslängderna anges andra födelsedatum än det görs i födelseboken, det kan t.o.m. stå olika årtal, särskilt för personer som flyttat från en församling till en annan. Ibland anges inte födelseförsamlingen och då är det lätt att tro att personen är född i den aktuella församlingen, men det är inte alltid så. Genom att följa personerna i alla längderna kan man ofta hitta när en felskrivning uppstår. Det kan vara bra att skriva upp och notera uppgifter som avviker också. Andra forskare kan ha fastnat för den felaktiga uppgiften och då är det bra att ha noterat båda så man inte blir osäker på sin egen uppgift. Jag

har även stött på ett fall runt 1910 där barnen i en familj som flyttat runt mellan olika församlingar anges med fel födelseförsamling. Hela syskonskaran anges vara född i Gällivare fast det bara är några av de yngre syskonen som föddes där.

Om en kyrkobok på mikrokort, mikrofilm eller på Genline är mycket mörk och svårläst så gissa inte vad som står, utan kom ihåg att du kan vända dig till landsarkivet som har originalböckerna och be om hjälp där. En uppgift i ett mörkt eller suddigt hörn på mikrokortet kan vara fullt läsbar i boken.

Folkräkningarna

Arkions folkräkningar för 1890 (finns också som cd "Sveriges befolkning 1890") och 1900 har blivit mycket populära bland släktforskare. Vad som sällan nämns är de fel som finns i materialet. Folkräkningarna kan endast fungera som ett hjälpmedel, ett fantastiskt sådant för att hitta personer du helt tappat bort, men de kan inte ersätta forskningen i husförhörslängder och församlingsböcker. Folkräkningarna är avskrifter av avskrifter, så det finns flera källor till fel. Jag har exempel där födelseförsamlingen som anges är felaktig (dessutom skiljer den sig åt mellan 1890 och 1900 för en familj) och min morfars familj har fel efternamn. Det finns exempel där uppgiften om föräldrarna till barnen i familjen är lite tveksam, när någon av föräldrarna varit gifta tidigare, eftersom vigselår inte framgår och det inte alltid framgår om barnen är i samma kull.

Om du hittar uppgiften om en persons födelseförsamling i folkräkningen och sedan går direkt till födelseboken där och inte hittar någon födelsenotis, är bästa tipset att följa familjen baklänges i husförhörslängden.

Avskrifter och databaser

Avskrifter av ministerialböcker eller husförslängder (som t.ex. sockenböcker eller byaböcker) för en lång tidsperiod betyder att man lagt ner mycket arbete, men det behöver inte innebära att uppgifterna är riktiga eller att man satt ihop familjer korrekt. En stor databas behöver inte betyda att det ligger en stor forskningsinsats i originalkällor bakom. Även när det gäller välspredda avskrifter i Norrbotten som Julius Sundström eller Maj-Lis Wennberg gjort finns det fel i materialet. Detsamma gäller de avskrifter som Jönköpingsbygdens genealogiska förening gör och publicerar, där vi får in kommentarer till föreningen varje månad om fel som finns. Används uppgifterna sedan i databaser där du utan besvär kan få anor i flera generationer, kanske ner till 1600-talet eller längre tillbaka, är det lätt att tro att allt är korrekt. Men tyvärr finns det ofta fel, kanske redan i någon av de första generationerna på 1800-talet.

Det räcker inte heller med att kontrollera den enstaka födelse- eller döduppgiften i kyrkböckerna själv, utan du måste även följa personen från vaggan till graven. Jag vet flera fall från databaser och avskrifter där man satt samman familjer fullständigt fel, när det finns flera personer med samma eller liknande namn så gifter man bort fel Greta Persdotter eller Erik Eriksson. Exempelen kan bli många på olika typer av fel som kan uppstå.

Andra forskares material och DISBYT

Om du byter material med en släkting eller annan släktforskare är det några saker du bör tänka på. För det material du får är källan den personen som skickar det, inte de källor som denne själv anger. Du bör kontrollera materialet enligt samma princip som ovan, från vaggan till graven, för kunna bli säker på att det är rätt. Först när du själv sett uppgiften i t.ex. födelseboken kan du ange den som källa.

Tyvärr möter man många släktforskare som använt sig av andras databaser eller avskrifter och som menar att de själva bara är amatörer och därför inte kontrollerat materialet. Uppgifterna som är felaktiga sprids därefter vidare via hemsidor, GEDCOM-filer och DISBYT.

Vill du verkligen ha fel anor för att du anser dig vara amatör?

I DISBYT finns även felaktigheter av andra slag, t.ex. felaktiga Ortsangivelser. Men DISBYT är liksom alla andra sekundära källor (avskrifter, folkräkningen, cd-skivor osv.) en vägledning och ett hjälpmedel i din forskning. Uppgifterna behöver kontrolleras mot bakomliggande källor för att ge dig rätt uppgifter till din egen forskning. Du ska därför kontakta forskaren som lämnar uppgifterna, inte bara kopiera uppgifterna. Kontrollera dem sedan med ett kritiskt öga, ta inte den andre forskarens tolkning för given.

Ska man då använda andras material om man tycker att man kan lita på det?

Javisst kan man göra det. En stor del av forskar- och upptäckarglädjen missar man givetvis om man bara verifierar andras material. Men en del av känslan för trakten, familjerna och historien får man ju i alla fall under tiden man kontrollerar källorna – och man kanske hittar uppgifter den andre missat?

Artikeln är publicerad i några medlemstidningar.

Ja, vem kan man lita på?

Min farfar hälsade på, under sitt äktenskap, hos sin ungdomskärlek i hennes äktenskap. Kalle och Viktor har de besöken hetat. Alla visste, prästen visste, men varken i kyrko- eller domböcker står det någonting om det. Min far och hans bröder har dock alltid haft en brödrarelation med sina halvbröder.

/Gunvor

Uppläggnig av nybörjarcirkel**OH 1**

1. Media
2. Antavla, ansedel, stamtavla, släktforskarprogram
3. Inköpsställen, Riksföreningar, SVAR, Släktforskarnas Hus, Arninge, Kyrkhult
4. Metodik vid anforskning
5. Förteckningsplan för kyrkoarkiv
6. SVAR-pärmar
7. Arboga lfs som exempel
8. SCB kyrkoboksavskrifter
9. Beställning från SVAR
10. Kyrkans organisation, först därefter teoriboken med
11. Arkivväsende
12. Praktikfall Anders Larsson etc (om förutsättningar finns - lokalt material)

PAEIL interna relationer**OH 2**

P = "produceraren" ("nu ska det djävlar bli resultat! Skit samma hur!")

A = "administratören" ("Nej, det här går inte. Blanketten är ju fel ifylld. Dessutom fel blankett!")

E = "entreprenören" ("Fan, grabbar! Släpp vad ni håller på med. Jag har en idé!")

I = "integratorn" ("Nej, pojkar. Slåss inte, vi måste hålla sams!")

L = "liket i lasten" ("Angenämt att råkas. Nu tar vi lunch!")

INDIVIDANALYS**OH 3**

1. P, A, E och I behövs, allihopa
(även L behövs emellanåt)
2. Bedöm Dig själv! Hederligt!!
Har du mycket av en egenskap, stor bokstav.
Har Du "så där", liten bokstav.
Har Du mycket lite, eller inte alls, - ex: P - E i
3. Be någon god vän bedöma Dig
4. Ska gruppen fungera något så när, måste minst en liten bokstav finnas på alla egenskaper. Helst stora.

Ett "normalt" lyckligt äktenskap, ofta:
Mannen: P a E i. Hustrun: p A e I.

Destruktiv ledarstil	God ledarstil	OH 4
P--- = ensamvargen	Paei = produceraren	
-A-- = byråkraten	pAei = administratören	
---E- = tändhatten	paEi = entreprenören	
---I = den överanpassade	pael = integreraren	
---- = liket i lasten	PAEI = läroboksidealet	
PA-- = slavdrivaren	PAei = den fasta handen	
PA-I = den nådige härskaren	PAel = herden	
-A-I = den patriarkaliske byråkraten	pAel = den samarbetsvillige administratören	
P--I = korvstopparen	Pael = vägvisaren	
P-E- = "grundargrynet"	PaEi = grundaren	
PAE- = ensamutvecklaren	PAEi = utvecklaren	
--EI = demagogen	paEI = läraren	
-AEI = den falske ledaren nyanställd	pAEI = den ivrige	
-AE- = plågoanden	pAEi = djävulens advokat	
P-EI = den karismatiske gurun	PaEI = statsmannen	

Objekt Subjekt

OH 5

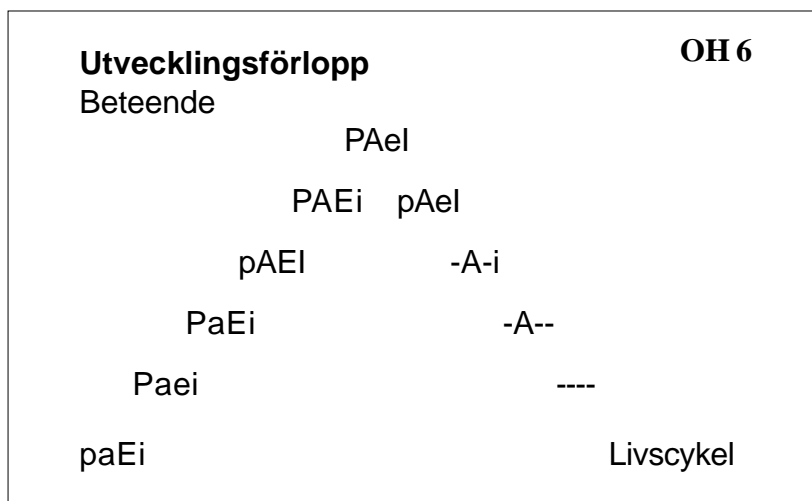
	P	A	E	I	L
P	uppskattar	ser ner på	undviker	misstror	föraktar
A	är kritisk till	gillar	avskyr	misstror	struntar i
E	gillar	avskyr	ogillar	gillar	struntar i
I	godtar	ogillar	stöder	misstror	gillar
L	utnyttjar	anpassar sig till	är livrädd för	gillar	upplever som angenäm
Resultat	3 - 2	2 - 3	1 - 4	2 - 3	2 - 3

OH 2-5 är hämtade ur
Ledarskapets fallgropar av
Ichak Adizes

"Hans system med PAEI-metoden för att belysa de olika roller vi har är mycket gedigen och genomtänkt", skriver en recensent.

"Konsten med god ledning ligger i att kunna omforma destruktiva konflikter till konstruktiva konflikter" skriver författaren själv i boken.

/Gunvor

Välkommen

till cirkelledarkonferensen fredagen den 13 augusti 2004 i Östersund

- 10.00** Diskussion om Rötters framtid
- 11.00** Migration över Kvarken och släktforskning i Finland,
föredrag av Tom Juslin
- 12.00** Lunch
- 13.00** Bilden berättar, inledning Tom Juslin
Digital bildhantering, praktiska övningar i grupper
- 15.00** Kaffe
- 15.20** Grupparbeten fortsätter
- 16.20** Diskussion kring cirkelledarrollen och senaste nytt från förbundet
Gunvor Hjærtström

Nättidningen RÖTTER – Förbundets hemsida

RÖTTER har blivit ett begrepp inom svensk släktforskning. Få är de släktforskare som inte av och till använder sig av de unika resurserna på Rötter: Anbytarforum, Porträttfynd, Emigrantforum, Litteratursök, Sockensök, Gravstenssök o.s.v. För att inte tala om alla länkar, alla pedagogiska avsnitt, nyhetspuffarna, krönikörerna och mycket annat. Förutom allt detta skall Rötter också fungera som förbundets hemsida, som ett informations- och serviceorgan för de 150 föreningarna. Det kan finnas anledning att ställa sig frågan: Är Rötter en del av förbun-

dets hemsida, eller är förbundets hemsida en del av Rötter? Eller varken eller? Efter åtta härliga år med Rötter kan det vara läge för en öppen diskussion och brainstorming kring framtiden för och utvecklingen av denna unika tillgång. Vad fattas på Rötter? Vad kan göras bättre? Hur kan "föreningsdelen" utvecklas? Finns det modernare varianter på "Anbytarforum", där man kanske via lösenord kan sköta förbunds- och förenings interndebatt och informationsspridning? Skall "Rötters Vänner" utvecklas eller avvecklas? Kan vissa delar av Rötter avgiftsbeläggas? Kan delar av Rötterkonceptet upplevas som en konkurrent till föreningarnas egna hemsidor? Tänk och tyck till!

Du är välkommen att delta på fredagmiddagen,
bestående av en 2-rätters middag med valfri dryck, kl. 19.00!
Anmälan till middagen är **bindande** och **betalning sker till pg 15 86 22-1**
senast den 6 augusti. **Priset är 190:-.**
Medföljande är också välkomna och betalar fullt pris, 290:-.

Se separat inbjudan och anmälningsblankett